

TEZAURUL ROMÂNIEI LA MOSCOVA

“Tezaur?...Ce Tezaur?...Noi nu știm nimic despre acest Tezaur!”¹

PRIMUL RAZBOI MONDIAL

La 14/27 august 1916, România intră în război de partea Antantei, fiind asigurată de aliați, că va avea dreptul să-și recâștige teritoriile aflate sub stăpânire austro-ungară: Transilvania, Bucovina, Banatul (inclusiv cel sârbesc), că va fi sprijinită cu muniție și materiale de război, că acțiunile armatei române vor fi întărite de cele ale aliaților prin ofensiva de la Salonic și cea de pe frontul austriac.

Gravele erori ale guvernului liberal condus de I.I.C. Brătianu, corupția și armata nepregătită formată din români “*admirabil de dezorganizați*”², la care se adăugau și neîndeplinirea promisiunilor aliaților vor aduce România într-o situație dificilă.

În noiembrie 1916, forțele Puterilor Centrale înaintează prin Valea Jiului și Oltenia ajungând în Muntenia, în timp ce în sud armatele germano-bulgare au trecut Dunărea îndreptându-se spre București. Ultima încercare a românilor de a rezista eșuează pe Neajlov.

În această situație, autoritățile se refugiază în Moldova, capitala țării fiind mutată la Iași, iar prin decretul nr.3120 s-a hotărât strămutarea sediului B.N.R la Iași prin care se decreta:

“Art.1. Sediul central al Băncii Naționale a României, pe ziua de 15 noiembrie 1916, se strămută de la București la Iași.

*Art.2. Toate operațiunile care, după legea și statutele Băncii, se făceau la București, se vor face la Iași, unde va fi sediul Consiliului General și al celui de Administrațiune.*³

La București se vor face numai operațiunile ce va hotărî Administrațiunea Centrală a Băncii.

Art.3. Ministrul nostru secretar de stat la Departamentul justiției, este însărcinat cu executarea acestui decret”⁴

Populația Olteniei și Munteniei se retrage în condiții de infern, cum le caracterizează I.G.Duca, iar la 23 noiembrie/6 decembrie 1916 Bucureștiul cade sub asediul trupelor Puterilor Centrale.

Evacuarea tezaurului în Rusia

Problema tezaurului evacuat în Rusia este una dintre cele mai controversate discuții, care a cunoscut diferite răsturnări de situații și care nici astăzi nu este în totalitate clarificată.

În decembrie 1916, situația era atât de tragică încât s-a pus problema evacuării tezaurului B.N.R. în Rusia. În cadrul conducerii B.N.R. s-au conturat două curente: primul, care susținea evacuarea tezaurului în Rusia, după ce vor duce tratative cu guvernul; cel de- al doilea avea o altă părere: Guvernul să reacheziționeze aurul și să-l

Tezaurul României la Moscova

depoziteze unde va crede de cuviință. Astfel, Banca era ferită de orice risc în timp ce autoritatea Guvernului mărea siguranța conservării tezaurului într-o țară străină și asigura repatrierea lui mai ușor.

În acest sens a fost convocat Consiliul General, ședința având loc la 2 decembrie 1916, hotărându-se:

“1. Tezaurul se va strămuta dacă Guvernul va înștiința despre aceasta Banca, fiindcă această strămutare prezintă un interes superior de stat. Numai după tratative cu guvernul imperial rus se va face strămutarea, întrucât are să se asigure paza și păstrarea lui.

2. Transportarea se va face sub supravegherea unei comisii compusă din doi membri ai Consiliului, un director și un cenzor, împreună cu casierul central al Băncii și personalul ce se va crede necesar.

3. Această comisie va așeza tezaurul ce i se va indica și pe cât se va putea într-un compartiment special, din ale cărui chei, una se va păstra de directorul Băncii Naționale.

4. Se va stipula în protocolul ce se va încheia cu autoritățile rusești, care vor primi tezaurul în păstrare, că el este și rămâne proprietatea Băncii, care va putea dispune de el conform cu interesele ei și-l va putea inspecta oricând prin directorii și cenzorii ei.”⁵

În concluzie, primul curent învinsese. Prin adresa nr.777 din 8 decembrie 1916, ministrul finanțelor E. Costinescu îi comunica vice-governatorului I.G.Bibicescu următoarele :

“Strămutarea Băncii Naționale de la București la Iași, împreună cu stocul său metalic, a fost negreșit făcută în acest scop de a asigura această instituție și averea ei în contra unui rebel, în care armatele străine pun de obicei mâna atât pe averea statului, cât și pe averile care au o relație mai strânsă cu statul. Stocul metalic al Băncii garantând întreaga circulație a biletelor de bancă, ce reprezintă astăzi o mare parte din averea publică, trebuie să fie apărat cu mare băgare de seamă de un asemenea risc.

*Toate vicisitudinile războiului ce bântuiește țara nu se pot prevedea și nu se poate afirma în toată liniștea, că stocul metalic al Băncii este în orice caz asigurat la Iași (...) atunci am propune stocului metalic și a oricăror valori ar crede Banca, la Moscova, unde tezaurul imperiului, aflat în Kremlin, oferă o mai mare securitate decât oriunde. Transportul în alt loc spre exemplu Londra, este și mult mai greu și expus pericolului pe mare, amenințat de submarinele germane. Demersuri sunt făcute de pe acum pe lângă Guvernul rusc, pentru ca mutarea averii statutului de la Casa de Depuneri și de la Ministerul Finanțelor să se poată face eventual tot la Moscova”.*⁶

În timp ce se duceau tratative cu guvernul rus I.I.C. Brătianu a cerut și părerea bancherului Mauriciu Blank cu privire la această chestiune.

Să urmărim părerea bancherului care îl sfătuiește pe Brătianu să nu accepte transportarea tezaurului la Moscova.

“Cunosc Rusia - a răspuns bancherul - cunosc mobilitatea spiritelor de acolo și nesiguranța terenului pe care se calcă în acel vast imperiu. Un asemenea depozit în

mâna Moscovei nu este sigur în clipele actuale și vom avea deziluzii amarnice. Mult mai indicat ar fi să trimitem tezaurul la Londra”.

Bancherului i s-a replicat că *“rușii s-ar simți jigniți prin faptul că prefeream puternica Anglie țării lor. Și apoi călătoria tezaurului până la coasta Norvegiei și de acolo cu vaporul spre Londra ar costa ca primă de asigurare vreo 10 milioane”.*

Replica însă nu l-a descurajat pe bancher *“Consider - spunea el – că într-o vreme când se prăpădesc miliarde prin război, o primă de asigurare chiar de 10 milioane pentru tezaurul țării noastre nu este exagerată. Dar mai este și o altă cale. Ce ar fi să încredințăm tezaurul nostru Băncilor din Cristiana? Am lua cu chirie la acele Bănci atâtea safeuri câte ne trebuie și vom avea toată liniștea”.*

Obiecția că Rusia s-ar simți jignită în cazul în care România ar depozita tezaurul în altă țară a fost din nou ridicată față de soluția dată problemei de bancher care nu s-a lăsat învins.

“Bine – a continuat el – în acest caz am putea recurge la următoarea combinație care să scoată România din joc. Vom spune Guvernului rusesc că România încheie la Londra un împrumut important și că în acest scop ni se cere ca gaj tezaurul. Vom interveni pe lângă Guvernul englez ca să confirme aceasta, înlesnindu-ne astfel asigurarea tezaurului nostru într-o țară neutră. Dar pentru Dumnezeu nu-l trimiteți în Rusia”.

Avea oare dreptate bancherul Blank în tot ceea ce a susținut? De ce Brătianu nu i-a ascultat sfatul? Conta mai mult faptul că *“jignim”* Rusia decât să protejăm tezaurul?

În vreme ce se duceau tratative cu Guvernul, G. Danielopol a fost însărcinat de conducerea Băncii pentru a discuta cu ministrul Rusiei la Iași, generalului Mossloff pentru a-i înmâna o notă a guvernatorului ce cuprindea toate detaliile cu privire la realizarea transportului dar și condițiile în care urma să se facă aceasta operațiune.

Deși înțelegerea dintre Guvern și Banca Națională nu era perfectată, totuși se puneau mari speranțe pentru evacuarea urgentă a tezaurului. Banca comunică acest lucru ministrului de finanțe prin scrisoarea nr. 53402 din 11 decembrie 1916 :

*„Se pun stăruințe ca să încărcăm tezaurul Băncii chiar astăzi spre a-l porni spre Rusia. Strămutarea tezaurului în țară străină prezentând o gravitate excepțională, avem onoarea a vă aduce la cunoștință, că, nu vom putea proceda la încărcarea tezaurului, adică la predarea lui în mâna unor funcționari străini, decât dacă ni se va comunica convențiunea încheiată cu guvernul Imperiului rus pentru garantarea acestui tezaur și autorizarea dată unor anume funcționari de a primi acele valori în mâinile și sub responsabilitatea guvernului imperial rus”.*⁸

Avem și răspunsul ministrului de finanțe E. Costinescu : *“(…) vă comunic că puteți expedia în toată liniștea stocul metalic al Băncii Naționale la Moscova, spre a fi depus în tezaurul împărătesc de la Kremlin, căci, deosebit de trimiterea de la Petrograd a unui tren special cu gardă puternică pentru transportul acestui stoc, ministrul Rusiei, dl. Mossoloff, de față cu dl. Danielopol, s-a angajat a semna protocolul acestei operațiuni, așa cum ne va conveni, spre a ne da deplină asigurare, atât pentru călătoria la ducere și întoarcere, cât și pentru păstrarea în tezaurul de la Kremlin”.*⁹

Tezaurul României la Moscova

Generalul Mossoloff care-l înlocuia pe ministrul Rusiei la Iași, Poklewsky Koziel, comunica prin nota nr. 148 din 11 decembrie 1916¹⁰ că este autorizat să semneze protocolul relativ la încărcarea într-un tren special a tezaurului B.N.R. adăugând că *“guvernul rus garantează integritatea lui”* atât în *“timpul parcursului cât și pe tot timpul cât depozitul va rămâne la Moscova”*.

La 12 decembrie 1916, guvernul român în Consiliul de Miniștri, care prin jurnalul nr.20901 bis¹¹ *“găsește că este nevoie să se pună în siguranță în Rusia tezaurul Băncii Naționale și aprobă transportul lui”*. Legea votată și promulgată la 24 decembrie sancționează această dispoziție și ratifică decretul de la 17 noiembrie prin care Banca a fost autorizată să-și strămute sediul de la București la Iași.

Garanția formală luată din partea guvernului rus în acest protocol semnat de generalul Mossloff este următoarea: *”Tezaurul Băncii Naționale a României, ca și a altor două instituții se găsește, din ziua când ele au fost încredințate delegatului guvernului imperial și închise în vagoane, sub garanția guvernului imperial al Rusiei, în ceea ce privește siguranța transportului, siguranța depozitului, ca și întoarcerea în România”*.

Bazându-se pe această garanție a guvernului rus și în prezența gen. Mossoloff și a reprezentanților Băncii Naționale începe încărcarea tezaurului în gara din Iași; astfel în ziua de 12/25 decembrie au fost încărcate 7 vagoane conținând câte 100 casete, la 13/26 decembrie s-au mai încărcat 7 vagoane ce conțineau 100 casete, cu excepția penultimului vagon care conținea 140 casete, iar în ziua de 14/27 decembrie s-au încărcat 3 vagoane punând în primele două câte 100 casete, iar în cel de al treilea 98 casete.

Valoarea totală a tezaurului în aur efectiv, compus din monede de diferite feluri și în lingouri de aur, încărcate în vagoanele respective este de 314.580.456,84 lei, conform declarațiilor B.N.R.

În același timp cu depozitarea tezaurului Băncii Naționale au fost depuse în două casete și bijuteriile M.S. Regina Maria, fără verificarea conținutului, menținându-se în protocolul de preluare valoarea declarată de 7.000.000 lei aur. Casetele purtau sigiliile Băncii Naționale și toate erau intacte. Ușile fiecărui vagon au fost închise cu lacăte și sigilate fiecare cu câte două sigilii, unul aplicat de către Guvernul Imperial Rus, iar celălalt aplicat de către membrii Băncii Naționale.

Întregului tezaur încredințat delegatului Guvernului Rus și încărcat în prezența sa, îi era asigurată de către Rusia transportarea la Moscova, siguranța depozitării și reîntoarcerea în țară. Inventarierea urmând a se face la depozitare.

După încărcarea tezaurului a fost încheiat un protocol în trei exemplare originale: unul pentru reprezentantul rus, unul pentru ministrul român de finanțe, iar ce de al treilea pentru delegații Băncii.

După semnarea protocolului, V. Antonescu certifică : *“(...) că Banca Națională a României a transportat tezaurul său prin intervenția și cu consimțământul Guvernului român și că tezaurul constituie proprietatea privată a Băncii Naționale a României”*.¹²

Tezaurul României la Moscova

La 21 decembrie 1916, tezaurul ajunge la Moscova, unde a fost întocmit un protocol provizoriu de recepție a casetelor, care au fost depozitate în Palatul Armurilor la Kremlin, într-un departament de rezervă al Băncii de Stat din Moscova.

La 9 ianuarie delegații români și cei ruși au început operațiunea de inventariere ce s-a încheiat la 4 februarie 1917.

După inventariere s-a constatat că tezaurul Băncii Naționale era de 314.580.456,84 lei și era închis în 1738 de casete, acestora alăturându-se și cele două casete cu bijuteriile Reginei.

La 16 februarie 1917¹³ s-a încheiat un protocol definitiv ale cărui rezultate sunt:

Nr de casete aur	Conținutul casetelor	Suma	Valoarea totală în lei
111	lire engleze	886.482	22.357.076,04
550	coroane austriece	87.798.560	92.188.488
726	mărci germane	116.050.000	143.321.750
48	lire otomane	379.074,75	8.604.996,82
7	carolini	1.065.705	1.605.705
288	napoleoni	46.117.140	46.117.140
3	monede rusești	177.212,10	177.212,10
1	monede diferite ¹⁴	103.605,12	103.605,12
3	lingouri de aur ¹⁵	337.247,80	337.247,80
1	diferite valori ¹⁶	13.063,86	13.063,86
2	bijuteriile M.S.Regina Maria ¹⁷	7.000.000	7.000.000
1740 casete în valoare totală de lei aur			321.580.456,84

Instalarea tezaurului a fost comunicată Consiliului Băncii Naționale la 23 februarie 1917.

În raportul din 19 februarie adresat primei adunări generale a acționarilor Băncii Naționale a României desfășurată la Iași remarcăm următoarele informații cu privire la transportul tezaurului: „În grija de a pune la adăpost de orice eventualități această avuție în aur a Băncii, adunată cu muncă de ani îndelungați, Consiliul nostru General a dispus cu învoirea Guvernului, strămutarea ei la Iași, iar în timpul din urmă, profitând de marea bunăvoință guvernului M.S. Împăratului Rusiei, care ne-a pus la dispoziție în Palatul din Kremlin un compartiment special, am strămutat acolo, cu autorizația Guvernului și potrivit legii din 25 decembrie 1916, cele 314.580.456,84 lei ce aveam tezaurul nostru de la Iași. Restul stocului nostru metalic se găsea de mai înainte în depozit în străinătate, în afară de suma ce aveam în casă (...)”¹⁸.

În 1917 va fi trimis al doilea transport cu valori ale Băncii Naționale a României, 24 de vagoane conținând 188 de casete în valoare de 1.594.336.721,09 lei, cu această ocazie s-au semnat două protocoale unul de către Stanislav Poklensky Koziell, ministrul rus, N. Titulescu, ministrul de finanțe român și delegații Băncii

Tezaurul României la Moscova

Naționale cenzorii C. Nacu și gen.N.C. Constantinescu , iar al doilea a fost semnat de către Stanislav Poklensky Koziell, ministrul rus, N. Titulescu, C. Ionescu, directorul Casei de Depuneri, G. Zaharia, casier general, N. Lupu, membru al Consiliului de Administrație al Casei de Depuneri.

Fiecare protocol a fost semnat în trei exemplare originale.

Banca Națională a luat un exemplar din primul protocol, Casa de Depuneri un exemplar din cel de al doilea, iar reprezentantul rus și cel român câte un exemplar din fiecare.

Din totalul de 1.594.836.721,09 lei aurul efectiv valora 574.523,57 lei, valoarea arhivei era calculată la 500.000 lei, iar 1.593.762.197,52 lei aur reprezenta titluri, efecte, depozite și alte valori.

În ziua de 23 iulie s-au încărcat 5 vagoane care cuprindeau în total 550 lăzi.

În ziua de 24 iulie au fost încărcate 7 vagoane, care cuprindeau în total 523 lăzi, iar în ziua de 25 iulie s-au încărcat 8 vagoane care cuprindeau 557 lăzi.

Totalul lăzilor era de 1635 lăzi și 48 colete. Valoarea declarată de Casa de Depuneri a conținutului celor 1635 lăzi era 7 miliarde și jumătate lei inclusiv valoarea celor 3 vagoane aparținând Băncii Naționale.

Toate aceste valori de orice natură, încărcate în vagoanele menționate și având o valoare de 7 miliarde și jumătate, trec, începând din ziua când au fost încredințate agenților guvernului rus și încărcate în vagoane, sub garanția guvernului rus în ceea ce privește securitatea transportului, securitatea depozitării precum și înapoierea în România.¹⁹

La Moscova au fost semnate două procese-verbale de depunere a valorilor: primul²⁰ de către reprezentanții Băncii Naționale Th. Capitanovici, C. Nacu, N.C. Constantinescu și delegații Băncii Imperiale V. Kovalnitzky, V. Veniaminov și V. Iakovlev, cel de-al doilea²¹ de către delegații Casei și Împrumuturi rusă P. Zaremsa și F. Levitzky și cei ai Casei de Depuneri și Consemnațiuni C. Ionescu și Gr. Zaharia.

Ambele procese –verbale poartă semnătura consulului român la Moscova P.Guerin.

Situația finală a celor două transporturi la Moscova este următoarea:

Primul transport :

1738 casete conținând stocul metalic de aur al Băncii Naționale - 314.580.456,84 lei aur și cele 2 casete conținând bijuteriile M.S. Regina Maria – 7.000.000 lei aur.

Al doilea transport:

188 casete conținând – aur efectiv din stocul metalic al B.N.R – 574.523,57 lei arhiva B.N.R. – 500.000 lei aur

titluri, efecte, depozite și alte valori proprietatea Băncii – 1.593.762.197,52 lei aur.

1621 casete conținând – numerar, bijuterii, tablouri și alte diferite depozite făcute Casei de Depuneri de particulari, instituții publice și private –

7.500.000.000 lei aur.

Total:

3549 casete conținând valori în suma totală de 9.416.417.177,93 lei aur.

Tezaurul României la Moscova

De adăugat că adevărata valoare a depozitului făcut în Rusia de Casa de Depuneri reprezintă o cifră mult mai mare pentru că în componența lui au intrat și obiecte unice care nici nu pot fi evaluate.

Printre valorile trimise în Rusia:

*“(...) o parte din arhivele statului și ale ministerelor, actele orășenești ale Brașovului, aduse la București ca să fie salvate, picturile lui Grigorescu și alte tablouri rare din pinacoteca statului și din muzeul Kalinderul, ...variatele gajuri ale Muntelui de Pietate, odoarele mănăstirești din Moldova și Muntenia, prețioasele colecțiuni ale Academiei Române, compuse din numeroase documente originale, 300 pergamente cu peceți domnești, 25 de volume manuscrite romane și slavone, câteva tablouri în ulei, de mare valoare printre care și portretul lui Avram Iancu, făcut după natură de pictorul Rosenthal, unele rarități printre care și vestitele “Răspunsuri ale Mitropolitului Varlaam din 1645 la Catehismul calvinesc” (unicul exemplar cunoscut), colecțiunile de medalii și monezi vechi moldovenești și muntenesti, strânse cu osârdie de Dimitrie Sturdza, precum și piesele rare ale muzeului nostru de antichități...cuprinzând și vestita Cloșcă cu puii de aur, singura urmă de trecere a goșilor pe la noi (...). Durerea noastră este cu deosebire mare, când ne vin în minte odoarele lui Atanaric. Tezaurul de la Pietroasa era citat ca podoabă a României, în toate manualele străine de artă veche, descris în amănunțime și râvnit de cele mai vestite muzee...O bună parte din tezaur fiind alcătuită din obiecte fără preț, iar unele odoare mănăstirești, cum sunt acele minunate evanghelii de la Neamț, chivotele și epitrahilul de la Bistrița și toate darurile lui Vasile Lupu și ale soției sale Tudosa...monezile și medaliile vechi românești ale Academiei și comorile de la Pietroasa fiind unice, nu se pot plăti cu tot aurul lumii. Când a venit panica și au început să se strângă cu înfrigurare toate bogățiile spre a fi trimise la Moscova, un singur om nu a voit să cedeze valorile ce le avea sub supravegherea sa: starețul mănăstirii Secul din județul Neamț...Numele starețului care a văzut limpede și nu a avut încredere în Rusia țaristă, opunându-se cu hotărâre...ca să predea odoarele mănăstirești este protosinghelul Ilarion Bălăiță”.*²²

Situația tezaurului în timpul revoluției din Rusia

În martie 1917 izbucnește revoluția, iar la 15 martie țarul Nicolae al II-lea abdică.

După cucerirea puterii de către bolșevici, în noiembrie 1917 Comitetul Revoluționarilor nu-și mai ia răspunderea pentru garantarea tezaurului român.

Din această lună problema securității tezaurului la Kremlin devine tot mai grea. Se pune problema mutării lui în America.

Dl. Guerin recomandă guvernului luarea unor măsuri grabnice pentru strămutarea tezaurului în America și cere să se obțină din partea aliaților o intervenție colectivă a reprezentanților lor la Petrograd pe lângă Comitetul Revoluționar pentru asigurarea tezaurului nostru.

Intervenția a fost făcută în acest scop pe lângă ambasadorul Americii la Petrograd rămânând fără rezultat.

Tezaurul României la Moscova

Precum reiese dintr-o telegramă a ministrului de finanțe către domnul Diamandy ministrul român la Petrograd aliații au refuzat de a garanta siguranța transportului din Moscova în Statele Unite ale Americii, lucru care nu s-ar fi putut face în acel moment când revoluția era în plină desfășurare.

Reprezentanții Americii aflați la Moscova s-au implicat cu toată hotărârea în asigurarea transportului, în timp ce la Paris, V. Antonescu insista pe lângă puterile aliate să obțină garanția acestora și a statelor neutre asupra tezaurului.

Aliații refuzând să garanteze asigurarea transportului, singura aliată rămâne America.

Deși colonelul canadian Boyle avea propuneri de transportare a tezaurului prin Siberia către America, totuși guvernatorul Băncii Naționale, I.G. Bibicescu a refuzat propunerea motivând că transportul cu Transsiberianul în vremuri atât de tulburi n-are nici o șansă să ajungă la destinație, dar americanii asigurau României restituirea integrală a tezaurului sau contravaloarea lui în aur.

Dar prețul acestui angajament era ceva mai mare decât jumătatea valorilor noastre aflate la Moscova. În cazul în care acordul ar fi fost perfectat ne rămânea restul din tezaur, care tot era mai bun decât nimic.²³

Cuprinse de valul revoluției, trupele rusești aflate pe teritoriul României își părăseau posturile de pe front lăsând descoperite unitățile române, încălcând astfel promisiunile făcute la începutul războiului, practicau jafuri și acțiuni ostile; Moldova era asaltată de bolșevicii ruși în opinia cărora România trebuia desființată și încep propaganda în rândul populației și armatei, lansând acțiuni periculoase periclitând astfel siguranța națională.

În decembrie 1917, la Socola, în gara rusească din Iași s-a instalat Statul Major sovietic ce urmărea detronarea regelui Ferdinand și, implicit, instaurarea regimului bolșevic.

Teama României era că eventualele acțiuni împotriva bolșevicilor ar avea drept consecință pierderea tezaurului. Cu toate acestea se decide de către Guvern eliminarea grupului de bolșevici din Socola (22 decembrie 1917).

În ianuarie 1918, aliații solicită României să participe la campania din Ucraina prin care încercau să împiedice pacea separată pe care bolșevicii vroiau s-o încheie cu Germania. Fiind silită la acțiuni antirusești, România încearcă să-și ia măsuri de precauție în privința tezaurului și hotărăște să-l cedeze Puterilor Aliate pentru garantarea împrumuturilor acordate în timpul războiului, dar cu condiția să-i fie restituit după pace.

Reprezentanții Franței, Angliei, Statelor Unite se implică în această acțiune, iar la sfârșitul lunii ianuarie, V. Antonescu în urma demersurilor făcute la Paris pe lângă guvernul francez a reușit să obțină o garanție verbală și nu scrisă din partea lui Clemenceau că i se garantează suma de 310 milioane lei aur din tezaurul de la Moscova.

Răspunsul venea după ce Clemenceau obținuse și consimțământul marilor Aliți.

În urma acestor garanții, România își permite să treacă Prutul la 20 ianuarie pentru eliberarea Basarabiei, pe care bolșevicii o proclamaseră Republica

Tezaurul României la Moscova

Democratică Moldovenească. Drept răspuns, bolșevicii l-au arestat pe Diamandy care a fost încarcerat și, apoi, eliberat după trei zile din fortăreața Petru și Pavel, în urma protestelor unanimității reprezentanților diplomatici la Moscova : *“Noi (...) șefi ai misiunilor diplomatice ale tuturor națiunilor, acreditați în Rusia,(...) profund mâhniți de arestarea ministrului plenipotențiar și manifestând solidaritatea față de încălcarea inviolabilității diplomatice (...) declarăm necesitatea eliberării imediate a domnului Diamandy și a membrilor ambasadei sale”*.

Lenin motivează că Diamandy a fost arestat în virtutea unor circumstanțe excepționale care nu sunt prevăzute în nici un fel de tratate diplomatice și de nici un fel de cutume diplomatice. Au urmat mai multe încercări ale diplomaților prezenți în Rusia de a-l convinge pe Lenin că există anumite norme care garantează inviolabilitatea persoanelor din corpul diplomatic.

În schimb, Lenin obiectează declarând că pentru un socialist viața a mii de soldați este mai scumpă decât liniștea unui singur diplomat (...).²⁴

La 26 ianuarie Troțki anunța ruperea relațiilor diplomatice : *“(...) În semn de protest și de avertisment, Sovietul Comisarilor Poporului a arestat pentru o scurtă perioadă de timp pe ambasadorul român (...)*

Sovietul Comisarilor Poporului hotărăște :

1. Toate relațiile diplomatice cu România încetează. Legația română și în general, toți reprezentanții autorităților române se expulzează pe cea mai scurtă cale dincolo de frontieră.

2. Tezaurul României , aflat în păstrare la Moscova, se declară intangibil pentru oligarhia română. Puterea sovietică își asumă răspunderea de a păstra acest tezaur pe care îl va preda în mâinile poporului român.

*3. Scerbacev, fostul comandant-șef al frontului român, care s-a ridicat împotriva revoluției, este declarat dușman al poporului și pus în afara legii ”.*²⁵

Dar când se va întâmpla acest lucru? În aceste condiții dificile, un răspuns la o asemenea întrebare este greu de dat.

Întreg tezaurul și toate celelalte valori, stocuri de bilete de bancă în valoare de 40 milioane, împreună cu tipografia Băncii Naționale au fost sechestrate de guvernul sovietic. Protecția intereselor românești în Rusia a fost preluată de ambasadorul francez, Noulens, care informează pe consulul francez Labonne, din Moscova că tezaurul românesc deus la Kremlin a fost cedat aliaților cu drept de proprietate, garanție a restituirii împrumuturilor făcute de România și-l roagă a comunica acest lucru și guvernului sovietic.

Domnului Labonne i se alătură și consulul englez la Moscova. La 27 februarie Fritsche, comisarul afacerilor străine rus, cere cheile consulului francez de la depozitul tezaurului, pretextând că trebuie să ridice opt lăzi care aparțineau Sovietelor, lucru care în realitate este fals.

Acele opt lăzi ridicate de comisar de la Sudnaia Kassa aparțineau B.N.R. și conțineau 960.000 bilete a 2 lei definitiv imprimate, în valoare de 1.920.000 lei.

La propunerea lui Fritsche, Labonne a replicat : *“(...) Am atras atenția dl. Fritsche că în principiu n-aș consimți să predau depozitul de acte sau valori*

încredințate de către România Franței nici unei alte persoane decât reprezentantului oficial al României.

Dl. Fritsche a răspuns atunci că starea de război dintre România și Rusia îi dădea dreptul să confişte proprietățile românești și a menținut în mod formal cererea de a i se preda cheile. *„În această situație, am redactat un protocol prin care am constatat că numai în fața forței am cedat, predând cheile.*

Pe de altă parte le-am cerut consulilor generali ai Angliei și Statelor Unite să binevoiască a asista la remiterea cheilor și la semnarea acestui protocol.

(...) domnul comisar al afacerilor externe și-a modificat atitudinea și m-a întrebat dacă aş consimți să-i remit cheile fără a folosi termenii “cedând forței” cu condiția : de remitere temporară, de descuriere a ușilor și vizitare în prezența mea (...).”²⁶

Această operațiune s-a desfășurat în prezența lui Levitzky, director la Sudnaia Kassa, a comisarului Fritsche și a secretarului Consulatului Franței, Marc Haullegotte.

Aceste opt lăzi au fost transportate la Odessa și apoi la Sevastopol unde au fost găsite de germani în posesia lui I. Rubinstein și Gh. Mihai Bujor.

Guvernul român încheie la 9 martie 1918, prin mijlocirea colonelului Boyle, un fel de acord de pace cu Racovsky ca delegat al Sovietelor, înțelegere care prin încheierea păcii nu a mai fost pusă în practică.

O altă intervenție în chestiunea tezaurului a fost făcută de Al. Marghiloman care în timpul tratativelor de la Brest-Litovsk între germani și ruși, s-a adresat dl. Horstman, șeful Direcției Politice a Misiunii germane din București pentru a pune chestiunea în discuție în timpul tratativelor.

Dar această propunere a fost transmisă la Berlin fără a avea vreun efect practic.

Cheile de la compartimentele unde se aflau depozitate valorile B.N.R., ale Casei de Depuneri și Consemnațiuni și ale altor instituții au rămas în păstrarea consulului francez până în august 1918; înainte de a fi arestat, Labonne de acord cu delegații B.N.R. aflați la Moscova le-a predat consulului Danemarcei care a devenit de la acea dată reprezentant și al intereselor Franței și ale României la Moscova. Acesta silit la rândul său să părăsească Rusia, după consultarea cu delegații B.N.R. a luat cheile la Copenhaga, de unde urmau să fie expediate Ministrului de Externe la Paris.

După expulzarea consulului danez, interesele românești ca și cele ale Franței și Danemarcei au fost reprezentate de consulul Norvegiei.

În august 1918, dorind să profite de relațiile amicale dintre consulul danez și Cicerin, Banca Națională a trimis la Moscova pe inginerul Dobrovici cu însărcinarea de a obține, cu ajutorul consulului norvegian, autorizația pentru repatrierea arhivei, bancnotelor tipărite și hârtiei de imprimat bancnote , sechestrate la tipografia din Moscova a Băncii Naționale.

Cum era de așteptat, Cicerin refuză aceasta propunere răspunzând prin adresa nr.335/9 septembrie 1918 că nu poate lua nici o hotărâre fără avizul prealabil al “tovarășului” Racovski. Avizul lui Racovski referitor la acest subiect nu a fost niciodată semnat.

PROBLEMA TEZAURULUI ÎN FAȚA CONFEIȚELOR INTERNAȚIONALE

Conferința de pace de la Paris

Chestiunea tezaurului a fost un subiect de discuție în cadrul acestei conferințe deschisă la 18 ianuarie 1919, memoriul fiind citit de G. Danielopol în fața Comisiei Reparațiilor la 8 aprilie : “(...) *Guvernul imperial rus a dat un act de primire a sumelor și s-a declarat garant al întoarcerii lor; mai târziu puterile aliate au dat de asemenea garanția lor.*”²⁷

Poate n-ar fi de dorit să i se ceară Germaniei, ca o categorie de despăgubiri, dar dl. Danielopol consideră că faptul de a face Germania garantă a acestei restituiri ar putea avea ca efect prezervarea acestor bunuri și asigurarea lor (...)”²⁸

Aceasta este una din tezele susținute în memoriile adresate de delegația României, ce de a doua este ca Marile Puteri ale Antantei, garantând României acest tezaur în februarie 1918 aveau obligația să sprijine revendicările acesteia și să accepte formula propusă de ea pentru a-și putea recupera bunurile sechestrate la Moscova.

Cu privire la această problemă președintele Comisiei sugera că această problemă este de competența Comisiei financiare, dar fără nici un rezultat.

Același rezultat a avut și intervenția lui I.I.C.Brătianu cu memoriul trimis la 23 iunie 1919 d-lor Clmenceau , Klotz și mareșalului Foch. Lui Brătianu i s-a răspuns de către ministrul de finanțe francez Klotz că aliații nu au primit de la germani nici o cantitate de aur în contul României.

Încercările de recuperare nu s-au oprit, dar tratativele cu privire la tezaur au fost în strânsă legătură cu alte probleme pe care România le avea de negociat cu Rusia. Astfel la 7 iulie 1920 o scrisoare originală a lui M.Litvinov trimisă lui D.N.Ciotoroi, preciza că ”*Guvernul sovietic al Rusiei și al republicii Ucraina sunt gata să discute cererile teritoriale și monetare ale guvernului român, în scop de a asigura pacea între aceste țări*”.

Cu această ocazie Litvinov a negat zvonul că “*aurul românesc ar fi fost pus în circulație de guvernul rus pentru nevoile lui comerciale*”.

Conferința de la Copenhaga

În perioada 9-14 februarie 1920 au avut loc la Copenhaga convorbiri între guvernul român reprezentat de D.N.Ciotoroi și cel rus reprezentat de Maksim Litvinov. De menționat că această conferință este primul contact dintre cele două țări după ruperea relațiilor diplomatice cu România. Prin telegrama nr.56 trimisă către Al. Vaida-Voievod, Ciotoroi dezvăluie că a avut la 9 februarie o discuție cu Litvinov privind problema Basarabiei și dreptul basarabenilor de a dispune de ei înșiși și înapoierea tezaurului de la Moscova. Neavând instrucțiunile din partea guvernului această discuție nu poate fi considerată oficială. Litvinov era interesat de această înțelegere cu România pentru că se temea ca nu cumva țara noastră să devină conducătoarea unei coaliții de armate occidentale antirusești. Aceste tatonări neoficiale s-au datorat intervenției guvernului britanic condus de Loyd George care l-a trimis pe emisarul O’Grady la Copenhaga.

Conferința de la Varșovia

Întrevederile de la Varșovia s-au desfășurat pe parcursul a șase întâlniri, în perioada 22 septembrie – 25 octombrie 1921. Delegația română a fost condusă de diplomatul Gheorghe Filality, iar din componența ei mai făceau parte Dimitrie Ciotoroi și Constantin Paraschivescu. Delegația sovietică era condusă de Lev Karahan și activiștii de partid Evgheni Pașukanis și Boris Sandomirski. Chiar din prima ședință, aceea din 22 septembrie, diplomatul rus prezintă programul celor zece puncte pe care delegația sovietică dorea să le discute. Era vorba despre :

1. “ *Problema Basarabiei, ocupată pentru un moment de trupele române, în ciuda tratatului dintre Rusia și România privind evacuarea acestei provincii*”.

2. *Reglementarea frontierei comune.*

3. *Regularizarea navigației pe Dunăre.*

4. *Problema datoriilor reciproce.*

5. *Restabilirea relațiilor comerciale.*

6. *Restabilirea relațiilor diplomatice și consulare.*

7. *Protejarea minorităților.*

8. *Neamestecul reciproc în afacerile interne.*

9. *Lichidarea bandelor ce trec din Basarabia în Rusia pentru a comite acte de violență.*

10. *Încheierea unei convenții speciale privind restabilirea comunicațiilor poștale, telegrafice și de cale ferată.*”²⁹

Ciotoroi a explicat motivele pentru care chestiunea Basarabiei nu poate fi pusă în discuție:

a) Din punct de vedere istoric și național, face parte integrală din România de la 1812.

b) Din punct de vedere etnic, populația Basarabiei este în majoritate română.

c) Din punct de vedere al principiului naționalităților, populația Basarabiei s-a unit cu patria – mamă prin decizia Sfatului Țării 27 martie/9 aprilie 1918 al Republicii Moldovei recunoscută de guvernul Krenski.

d) Armatele române nu au trecut Prutul decât după decizia Sfatului Țării de a se uni cu România și la cererea basarabenilor. Karahan încerca să convingă că rediscutarea problemei Basarabiei era firească: “*Faptul că România a căutat să obțină, printr-un tratat din 1920, aprobarea Marilor Puteri în problema Unirii a demonstrat că actele Sfatului Țării din 27 martie sunt nule*”.³⁰

Cu toate acestea, autoritățile de la București și cele de la Varșovia au fost informate de Filality că Lev Karahan, la 24 septembrie într-o discuție neoficială i-a propus delegatului român că Rusia Sovietică era gata să renunțe la discutarea problemei Basarabiei și a celei privind minoritățile, cu condiția ca România, la rândul ei, să renunțe la pretențiile privind restituirea tezaurului și la celelalte pretenții față de Soviete.³¹

Practic, Karahan propune principiul „*tocmeli*”.

Diplomatul sovietic nu putea să-l asigure pe Filality că tezaurul mai era întreg: „*Când Moscova era amenințată de Denikin, am început evacuarea lucrurilor de preț*

și deci și a tezaurului român, care a fost transportat fie la Nijni-Novgorod, fie la Perm, fie aiurea. Nu v-aș putea spune dacă toate lăzile au fost readuse la Moscova, dar desigur că tezaurul nu mai poate fi intact. Când veți avea un reprezentant la noi se va ocupa de această chestiune și desigur că i se vor pune la dispoziție lăzile ce se vor mai găsi. Și apoi văd că faceți atâta caz pentru mizerabila sumă de nici o sută milioane ruble aur la care se ridică întregul d-voastră stoc metalic. Admiteți, sper, că Basarabia face ceva mai mult”. Iată și replica lui Filality : „... nu e vorba numai de valoarea sumei, ci de faptul că v-ați apropiat un lucru pe care erați obligat să-l respectați ca fiind intangibil și apoi pe lângă bani și metale, mai erau acolo acte de familie, de proprietate, documente care nu au nici o valoare pentru dvs, dar au una inestimabilă pentru interesați. Cum rămâne cu ele?(...)”³²

Ministrul de Externe, Take Ionescu îi atrăgea atenția lui Filality să continue negocierile atâta timp cât se va putea, cu condiția expresă „să nu acceptăm să discutăm chestiunea Basarabiei în nici o manieră”³³. Take Ionescu solicita să se pună în discuție faptul că Rusia nu era stat riveran al Dunării, astfel insistențele sale asupra negocierii „problemelor Dunării” i se păreau fără nici un fel de obiect.

Delegatul român a protestat asupra includerii de prevederi speciale privind minoritățile, pe baza faptului că această chestiune a fost dezbătută de Liga Națiunilor, dar delegatul rus a răspuns prin faptul că deciziile Ligii nu au nici o putere asupra Rusiei.

La a treia ședință, șeful delegației române a prezentat punctul de vedere al României și anume acela că nu acceptă „în nici un caz și sub nici o formă” să pună în discuție legalitatea sau „caracterul definitiv al Unirii Basarabiei cu România”. Filality continua că dacă partea sovietică este nemulțumită cu acest punct de vedere continuarea negocierilor nu mai aveau sens.³⁴

În final, această constrângere a dat rezultate pentru că la 6 octombrie 1921, Lev Karahan a prezentat un nou punct de vedere al guvernului sovietic: de această dată România și Polonia erau acuzate de faptul că ar fi încheiat o alianță împotriva Sovietelor și de încercarea lor de a atrage în această politică și alte state. Pentru a restabili raporturi normale, Moscova solicita României să renunțe la Convențiile de alianță româno-polone. Acesta era un nou șantaj: Rusia venea cu propunerea că, în cazul în care un alt stat i-ar declara război, România să-și proclame în mod automat neutralitatea. Rundele de negocieri ce au urmat, până la sfârșitul lunii octombrie 1921 s-au dovedit fără nici un rezultat; acest lucru datorându-se sovieticilor care arătau că „problema Basarabiei nu poate fi trecută sub tăcere în timpul discuțiilor și că argumentele României privind legalitatea posesiunii Basarabiei nu erau considerate valide din punctul de vedere sovietic”³⁵.

Delegația română respingea ideea de a semna o declarație de neutralitate față de Rusia, act care ar fi dus la anularea alianței româno-polone.

În concluzie, negocierile de la Varșovia au fost un eșec, nereușind să rezolve nici un obiectiv din cele propuse din cauza perseverenței Rusiei de a cere ca problema Basarabiei să constituie punctul forte al discuțiilor.

Tezaurul României la Moscova

Bazându-se pe o hotărâre a *Conferinței de la Cannes*, din 6 ianuarie 1922, guvernul român a supus chestiunea tezaurului la *Conferința economică de la Genova* din aprilie 1922 care într-o rezoluție a statornicit ca guvernul rus să fie invitat a restitui guvernului român valorile depozitate la Moscova. Această hotărâre a fost comunicată la 2 mai 1922 prin intermediul Ministrului Afacerilor Externe al Franței în mod oficial al delegației rusești de la acea conferință, comunicare căreia nu i s-a dat din partea guvernului rus nici un răspuns.

În cadrul *Conferinței internaționale de la Lausanne* (decembrie 1922 - ianuarie 1923), C. Diamandy a avut misiunea de a discuta cu Cicerin; la 19 decembrie, Cicerin a oferit un aranjament general cu România având la punctul întâi “ *recunoașterea sub o formă oarecare de către soviete a alipirii Basarabiei la România contra tezaurului și bijuteriilor Coroanei, făcând o totală lichidare a datoriilor reciproce*”.³⁶

Conferința româno-sovietică de la Viena (27 martie- 2 aprilie 1924)

Delegația României a fost reprezentată de C. Langa-Rășcanu, ministrul la Atena , iar cea a Rusiei de Krestinski, ambasador la Berlin.

Cicerin îi sugera reprezentantului rus Krestinski să utilizeze la conferință cuvântul „*plebiscit*” ...*introduceți acest cuvânt chiar din prima dvs. frază*”.³⁷

În instrucțiunile oferite de I.I.C Brătianu delegației române figura la primul punct “*despărțirea chestiunii Basarabiei de aceea a tezaurului, pe temeiul convorbirilor noastre de la Lausanne*”.

Alte sugestii: că raporturile de bună vecinătate nu pot exista fără fixarea graniței, or, fixarea graniței înseamnă recunoașterea unirii Basarabiei cu patria-mamă. Pe 28 martie a fost stabilită agenda care cuprindea următoarele puncte de lucru :

1. chestiunile teritoriale;
2. chestiunile economice și financiare;
3. chestiuni juridice și politice.³⁸

Langa-Rășcanu a arătat clar că România își menține refuzul de a începe convorbiri privind suveranitatea asupra Basarabiei. Krestinski i-a înmănat un memorandum scris în care erau expuse argumentele rușilor că:

- Rusia a luat Basarabia de la România în 1812, care nu exista în acea vreme ;
- Guvernul român fusese de acord, în 1918, să evacueze provincia;
- Sfatul Țării nu avea nici un drept să decidă destinul Basarabiei;
- Tratatul de la Paris din octombrie 1920, nu deține valabilitate juridică etc.

Krestinski afirma că URSS rămâne credincioasă politicii sale pacifiste, ce condusesese la stabilirea amicală a relațiilor cu țările vecine, exceptând România, atunci când insista că soarta Basarabiei ar trebui decisă printr-un plebiscit lucru ce trebuia respins de reprezentantul român conform sugestiilor primite de las I.I.C. Brătianu.

Delegația română a răspuns printr-o declarație formulată la ședința din 31 martie. Respingerea de către România a unui plebiscit, bazat pe faptul că dorința basarabenilor fusese în mod suficient exprimată prin votul Sfatului Țării și în trei alegeri succesive a fost urmată de o reformulare detaliată a cazului.

Tezaurul României la Moscova

Datorită faptului că românii nu fost de acord cu acceptarea plebiscitului în Basarabia, practic, conferința de la Viena a fost un eșec. Din punctul de vedere al lui Litvinov singurul vinovat pentru eșecul conferinței este guvernul român.

„Insuccesul conferinței are pentru noi și părți pozitive, susține Litvinov, el ne-a dat posibilitatea să reamintim încă o dată lumii întregi că în Sud-Estul Europei există o chestiune teritorială serioasă pe care nu o va rezolva nici conferința marilor ambasadori, nici Liga Națiunilor, dacă în această problemă nu va exista voința Republicilor Sovietice...și să reamintim populației nefericite din Basarabia că nu este uitată de frații ei din Ucraina...Acum toți vor ști și vor ține minte că orice sprijin material sau moral acordat României în problema Basarabiei va fi apreciat de noi ca un act ostil direct la adresa Republicilor Sovietice și o participare indirectă la ocuparea unui teritoriu sovietic. Practic, Litvinov lansa un avertisment, încercând să facă o propagandă negativă României.³⁹

În perioada premergătoare și în timpul desfășurării conferinței, guvernul sovietic, prin serviciile speciale a pregătit o mișcare de revoltă în Basarabia, sub pretextul “prigonirii” clasei muncitoare, având drept scop crearea unei imagini de instabilitate social-politică la frontiera de răsărit a României; aceste acțiuni au continuat și după eșec. Cât de necesar era să se mențină o stare de asediu în Basarabia a dovedit-o răscoala de la Tatar Bunar, din sudul Basarabiei, în septembrie 1924, pusă la cale de conducerea bolșevică și cu muniții furnizate de bandele de comuniști de peste graniță.

Restituirea arhivelor și operele de artă revendicate

Din toate lucrările depozitate la Moscova, până în octombrie 1941 au fost restituite României arhivele statului și ale instituțiilor particulare în 1443 lăzi, pe baza unui protocol de remitere⁴⁰ semnat la Comisariatul Afacerilor Străine din Moscova, de directorul politic pentru chestiunile românești, Stein și de către ministrul Ciuntu.

Pe lângă restituirea arhivelor au fost returnate cu unele lipsuri documente și manuscrise ale Academiei Române.

Printre operele de artă restituite amintim:

- opere de artă din Pinacoteca statului;
- operele de artă din colecțiile Muzeului Kalinderu din București;
- obiectele de artă din Muzeul Național de Antichități din București;
- obiectele de artă din colecția Nicolae Bălănescu din București;
- operele de artă din mănăstirile: Slatina, Agapia, Neamțu, Secu, Cozia, Dintr-un singur lemn, Tismana, Arnota, Horezu, Bistrița, Surpatele, Episcopia Râmnicului, Biserica Cuvioasa Paraschiva etc.

*Decontul general în cifre:*⁴¹

Stat monede aur, argint	315 682 040 lei aur
Bănci monede aur, argint	2 979 384 lei aur
Particulari bijuterii	4 43 310 843 lei aur
Bănci și particulari, efecte străine	85 872 194 lei aur
Bănci și particulari, obiecte valori	104 276 282 lei aur

Tezaurul României la Moscova

Opere de artă, obiecte de valoare ale statului 2 506 166 652 lei aur
Opere de artă , obiecte de valoare ale 1 185 658 216 lei aur
particularilor

În decontul său general, colonelul Manolescu ajunge la cifra finală de 10.867.751.410 lei aur, credit și 271. 132 .084 lei aur debit față de Rusia.

CONSECINȚELE EVACUĂRII TEZAURULUI LA MOSCOVA

Pe plan cultural, a fost resimțită lipsa operelor de artă și a documentelor, dar și a obiectelor mănăstirești; muzeele, bibliotecile și arhivele nemaiposedând aceste valori unice.

Documentele constituiau pentru noi actele cele mai autentice de proprietate asupra acestui teritoriu.

Bibliile scrise cu mâna, ferecate în aur și argint și bătute cu pietre rare, odăjdiile lucrate de domnițe cu fir scump, icoanele făcătoare de minuni, candelerele, crucile și cădelnițele grele bătrânești, toate au dispărut ca prin farmec. Cultura românească se găsea în impas. Să mai adăugăm faptul că instituțiile publice și particulare (Banca Națională, Casa de Depuneri, Academia Română, Creditul Rural) ce și-au trimis la Moscova depozitele, arhivele s-au confruntat cu multe neajunsuri, mari pagube și destule greutate după urma acestei operații, dintre care multe nu au fost încă învinse.

Pe plan financiar, în cazul efectelor publice trimise la Moscova , România nu a avut nici o pierdere. În conformitate cu legea promulgată la 15 septembrie 1920, instituțiile de credit, județele, comunele, societățile anonime și în comandită pe acțiuni au eliberat titularilor duplicate pentru titlurile, obligațiunile, acțiunile și foile de cupoane evacuate.

Numărul duplicatelor Moscova emise de Ministerul de Finanțe până la 1 ianuarie 1934: 267.666 duplicate Moscova în suma de 346.306.600 lei, din valoarea totală a efectelor publice de aproximativ 355 milioane lei aur evacuate.

Această chestiune a stârnit o chestiune aprigă. Au fost foarte rare cazurile în care au apărut titlurile originale pentru care s-au emis duplicatele.

Cercetările au dovedit faptul că duplicatele s-au eliberat greșit din cauza mijloacelor insuficiente de informare.

Deponenții reclamau cu insistență depozitele ; această chestiune era delicată pentru că nu se cunoștea valoarea exactă a depozitelor ce li se predaseră instituțiilor pentru că nu au fost verificate conținutul pachetelor și neavând mijloacele financiare necesare pentru a acoperi despăgubirile cerute, instituțiile se aflau într-o situație delicată.

Din punct de vedere juridic plângerile deponenților erau juste. În această situație, instanțele judecătorești au fost chemate să împace părțile, acestea dând dreptate deponenților, obligându-i pe depozitari să le restituie acestora valorile în momentul în care vor intra în posesia lor.

O consecință directă a fost neîncrederea deponenților români în instituțiile statului.

Tezaurul României la Moscova

O măsură luată de instituții după război este aceea ca la primirea pachetelor de valori să fie verificate conținutul lor.

Inflația monetară produsă de emisiunile făcute pentru stat și acoperite cu bonuri de tezaur, trimiterea tezaurului la Moscova de către Banca Națională nu se putea folosi efectiv, slăbirea creditului țării, soldarea deficitară a comerțului extern și a bugetelor au fost cauzele principale care au contribuit la mișcarea puterii de achiziție a valutei naționale.

În tabelul următor, observăm evoluția cursului mediu anual al leului pe piața oficială, de la 1920 până la 1929 :

Aur monede în tezaur	lei	144 470 461
Aur lingouri	lei	12 663 897
Aur depozitat în străinătate	lei	98 433 385
Tezaurul evacuat la Moscova	lei	315 179 980
Rente aur	lei	3 925 000
Bonuri de tezaur	lei	6 623 713 333

Din tabel deprindem concluzii foarte clare : față de dolar, francul elvețian, lira sterlină, francul francez și lira italiană cursul leului scade neîncetat de la 1920 până în 1924 când se simte o ușoară creștere. Apoi, în anii 1925-1926 micșorarea valorii leului în raport cu monedele menționate se accentuează, observându-se o creștere sensibilă față de francul francez și lira italiană.

După aplicarea reformei monetare din 19 mai 1925, efectele se resimt, astfel în 1927-1928 cursul leului crește vertiginos, dar această revalorizare a fost prea puțin sesizată, din cauza prețurilor ridicate ale mărfurilor.

Deprecierea leului a influențat viața economică sub toate aspectele. Prețurile mărfurilor au urcat neconținut. Echilibrul dintre producție și consum s-a sfârșit. Vânzările pe credit s-au limitat, dar se dezvoltau speculații de tot felul. Economiiile au fost devalorizate. În timp ce creditorii au sărăcit, debitorii s-au îmbogățit. Acest haos a luat sfârșit prin legea stabilizării monetare de la 7 februarie 1929.

Până la această dată, aurul trimis de Banca Națională la Moscova în valoare de 315.179.980 lei, a figurat în activul bilanțului său, reprezentând o parte din acoperirea biletelor puse în circulație.

Această situație numai putea exista după înfăptuirea stabilizării monetare deoarece conform art.31 din noile statute *“biletele sun convertibile la purtător și la vedere la sediul central al Băncii și după alegerea acesteia, fie în monede aur având curs legal, fie în devize străine convertibile în aur”*...⁴²

Stocul de aur al Băncii Naționale – care se afla la sfârșitul primului război mondial în străinătate se ridica la 493.730.430,41 lei aur.

Greșeala evacuării tezaurului la Moscova a avut consecințe directe asupra dezvoltării financiare a României în perioada postbelică.

Tezaurul României la Moscova

- 1 Leonid Brejnev
- 2 generalul Berthelot
- 3 Drept urmare a acestei decizii, tezaurul B.N.R. va fi evacuat la Iași.
- 4 “Monitorul Oficial”, nr.189 din 20 nov 1916.
- 5 C.I. Băicoianu “Istoria politiceii noastre monetare și a Băncii Naționale, 1914-1920”, vol III, p.139-140
- 6 Viorica Moisiuc, Ion Calafeteanu, C-tin Botoran, “Tezaurul României la Moscova” Documente (1916-1917), Ed. Globus, București, 1993.
- 7 “Argus”, 19 martie 1922; Aristide Blank, Economice, I, București, 1932, p.64, 151-152.
- 8 I.G.Bibicescu, “Opt ani în Banca Națională”, p.25
- 9 ibidem, p.25-26.
- 10 Arh. M.A.E., fond 71/1914, E2, Partea I, vol. 183, f. 9.
- 11 Arh. M.A.E., fond 71/1914, E2, Partea I, vol.183, f.48.
Consiliul care a aprobat transportul tezaurului era format din : I.I.C.Brătianu, I.G.Duca, Gh.Mârzescu, V.Antonescu, E.Constantinescu, Al.Constantinescu, M.Pherechide, C.I.Istrate,M.G.Cantacuzino, Vintilă Brătianu,Take Ionescu, D.Greceanu.
- 12 Arh. M.A.E., fond 71/1914, E2, Partea I, vol 183, f.50-53.
- 13 Arh. M.A.E., fond 71/1914, E2, Partea I, vol.183, f.54-60, Acest protocol a fost semnat de: Vasil Iacovlevci Kovalnițki, N.V.Veniaminov, V.I. Iacovlev și Th. Capitanovici, M.Z. Dumitrescu și A. Saligny, în patru exemplare și în prezența consulului român la Moscova P. Guerin
- 14 Primite pe valoarea arătată pe etichetele sacilor sigilați.
- 15 Acceptate pe valoarea și greutatea declarată.
- 16 Acceptată pe valoarea declarată fără a fi deschise.
- 17 Primite pe valoarea declarată nefiind deschise.
- 18 Mihai.Gr.Romașcanu, “ Tezaurul român de la Moscova”, Ed. Globus, București, 1934.
- 19 Protocolul din 27 iunie 1917, Arh. M.A.E., fond 71/1914, E2, Partea I, vol.183, f.64-67.
- 20 Anexa XII, Mihail Gr. Romașcanu, “Tezaurul român de la Moscova”, Ed.Globus, București,1934.
- 21 Anexa XIII, ibidem.
- 22 Mihail Gr. Romașcanu , “Tezaurul român de la Moscova”, Ed.Globus, București,1934, P.40-42
- 23 Ibidem.
- 24 “Relațiile româno-sovietice”, doc. 6, p.11-12
- 25 “Relațiile româno-sovietice” p.15-16, doc.9.
- 26 Arh. M.A.E., fond 71/1914, E2, Partea I, vol.183, f. 87-90, Raport al consulului Franței la Moscova, către ambasada franceză la Petrograd.
- 27 Este vorba de consimțământul aliaților care garantau României suma de 310 milioane din aurul Băncii Naționale aflat la Moscova, dar cum acest acord era unul verbal din partea lui Clemenceau a fost considerat nesocotit în fața Conferinței.
- 28 Mihail Gr. Romașcanu, “ Tezaurul român de la Moscova”, Ed.Globus, București, 1934.
- 29 Doc.98, p.136, “Protocolul nr. 1 al convorbirilor româno – sovietice”.
- 30 Arh. M.A.E., fond 71/1920-1940 URSS, vol.134, f.170.
- 31 Arh. M.A.E., fond 71/1920-1940 dosare speciale, vol.43, f.40-41
- 32 “Relațiile româno-sovietice”, doc. 100, p.141.
- 33 Arh. M.A.E., fond 71/1920-1944 Dosare Speciale, vol.43, f.62.
- 34 Această idee era mai degrabă o strategie de a-i obliga pe ruși să renunțe la acuzația privind ocuparea Basarabiei de către trupele române.
- 35 Arh. M.A.E.,fond 71/1920-1944 URSS, vol.134, f.205.
- 36 Este vorba de același principiu al “tocmelii”.
- 37 “Relațiile româno-sovietice”, doc. 147, p. 219.
- 38 Protocolul nr. 2 din 28 martie 1924, “Relațiile româno-sovietice”, p.229.
- 39 Declarația lui Maskimovici Litvinov, “ Relațiile româno-sovietice” 8 aprilie 1924, p.154.
- 40 Protocolul din 31 mai 1935, nu a fost găsit în arh. M.A.E., conform Viorica Moisiuc, ”Tezaurul României la Moscova”, Ed.Globus, București, 1993, p.146.
- 41 Conform dl. Int. Lt. Colonel M.Gr. Manolescu pe baza dosarelor Ministerului de Finanțe la 25 iunie 1925.
- 42 Victor Slăvescu, “Curs de monedă, credit, schimb”, Craiova, 1932, p.354.